

БУШИДО
Пътят на самурая

© Петър Герасимов, превод, 2009 г.
© Орлин Атанасов, художествено оформление и корица, 2009 г.

Книгоиздателска къща „Труд“, 2009 г.

Мека корица: ISBN 978-954-528-913-2

Твърда корица: ISBN 978-954-528-914-9

Цунетомо Ямамото

БУШИДО
ПЪТЯТ на самурая

по Хагакуре

КНИЖДАВЕТКА

trud

2009

КНИГА

Управлението на Шогуната (1603–1867) е период на мир и политическа стабилност. За да запази властта си, правителството на Шогуната се придържа към политиката на затворените врати по отношение на чуждите държави. При системата на Шогуната всеки род е относително независим, но е плащал задължително определени суми на централното правителство на Шогуната. Вътре, във всеки род, господарят и неговите самураи представлявали управляващата класа и като хора на върха, те властвали над фермерите, работниците, търговците и занаятчиите.

Авторът на „Хагакуре“, Цунетомо Ямамото (1659–1719), е член на могъщия род Набешима. Като млад Ямамото постъпва на служба при главата на рода, господаря Мицушиге Набешима. Ямамото посвещава трийсет години от живота си в служба на своя господар и род. Заема различни постове – от оръженосец до високо уважаван самурай. После, след смъртта на Мицушиге Набешима, през 1700 г., Ямамото се отказва от светс-

кия живот и се оттегля в усамотение в планините. Десет години по-късно Цурамото Таширо го посещава и става негов близък приятел и ученик. Цели седем години (1710–1716) те живеят изолирано в планините. През това време Таширо запаметява всичко, което неговият възпитател му разказва.

Ямамото забранява на Таширо да публикува разговорите, които по-късно са наречени „Хага-куре“ (което буквално означава „Скрити в гъсталака“). Причината, поради която той не е съгласен с публикуването, е, че старият самурай ясно е съзнавал колко радикални и крайни са възгледите му за тогавашния умиротворен свят. Освен това идеите му не са в съзвучие с официално разпространеното тогава учение на Конфуций (който проповядва мир и ред).

По времето, когато е записван текстът на „Хага-куре“, мирът, царящ в страната, позволява на хората да се посветят на културни занимания. Дори самураите, от които се очаква да бъдат воители, като че ли са склонни да забравят преживяванията си от Гражданските войни (1467–1568). Те започват да пренебрегват военната си подготовка и уменията на Бушидо – Пътя на самурая, и посвещават все повече и повече време и внимание на културните занимания, а не на бойни изкуства, като по този начин занемаряват традиционната върна служба на господаря. Те са наясно, че от тях се очаква да бъдат добри чиновници в служба на господаря и рода, и в резултат на това се изнежват и стават женствени.

Започват да действат в името на личните си интереси. По това време самураите вече се отдалечават от традиционните идеали.

Същевременно Ямамото стига до заключението, че почитеността и дискретността се основават на това, че човек предпочита живота пред смъртта. С други думи, той съзира елементи на плахост, неувереност и страх в основата на всички видове хуманитарни идеи и философии. Независимо от идеите и философиите той стига до извода, че самураят отхвърля ограниченията, които сам си е наложил, като отдава предпочитание на живота пред смъртта. В своите разговори той твърди, че всеки самурай би трябвало да бъде свръхчовек. Но същевременно подчертава, че свръхчовекът, който разполага с огромна мощ и власт, не трябва да ги използва за лични облаги, а само в името и интереса на целия род. Той желае да види свръхчовеци, способни да действат ефикасно за обединяването и укрепването на рода.

Въпреки забраната на Ямамото оригиналните записки на „Хагакуре“ тайно се преписват от различни хора. На първо време се предават от ръка на ръка от т.нар. „осъзнати“ самураи. И все пак дълго време книгата се държи в тайна от широката публика, докато в крайна сметка е издадена в по-голям тираж през 1906 г. Произведението повлиява на много японци – предимно на генералите и висшите офицери, но и на други хора, свързани с управлението на военните сили в държавата.

Близко осемдесетгодишният период – от възстановяването на имперската власт през 1867 г. до капитулацията на Япония пред Съюзническите сили в 1945 г., е време на непрекъснати военни действия за Япония. Тези осем десетилетия, белязани от милитаризма, са свързани с икономическото развитие и военната експанзия на страната. През това време отношенията между господаря и неговите самураи се променят – постепенно те се пренасят и върху отношенията между императора и неговите верни войници. През последния етап от Тихоокеанската война (1941–1945) бойните пилоти камикадзе – повечето от които студенти – често осмислят своите саможертвени актове, цитирайки откъси от „Хагакуре“:

„Открих същността на Бушидо: да загина!“.

Когато японският император капитулира пред Съюзническите сили през 1945 г., „Хагакуре“ е „изгорена“, защото книгата е била приемана като идеологически военнопредстъпник. Но въпреки че книгата е била „изгорена“, духът ѝ оцелява. Именно енергията на този дух позволява на японския народ да се възроди и бързо да развие икономиката си, да утвърди националния си престиж.

Днес е широко разпространено мнението, че една могъща сила – милитаризмът, основаващ се на т.нар. икономически империализъм – е против възраждането на Япония. Съществуването на таква мнение – било то обосновано или не – свидетелства за възраждането в наши дни на „Хагакуре“

сред японците. След края на Тихоокеанската война в Япония са публикувани четири различни издания на „Хагакуре“. Несъмнено „Хагакуре“ се чете и възприема от все повече японци като една съвременна книга. Едно от последните издания подчертава съвременното звучене на „Хагакуре“, като изтъква, че това е произведение, показващо как отделните членове на една организация би трябвало да си сътрудничат един с друг в името на обща цел. Според това издание основните принципи на японското общество са си останали едни и същи. Сегашните „родове“ са приели формата на японски бизнес компании. Ръководителят на компанията, а често и самата компания, се възприемат като „господаря“. Бизнесмените са днешните „самураи“, които буквално се посвещават на своите „родове“.

„Хагакуре“ е книга за онези, които се интересуват от истината за Япония и японския народ. Безспорно тя ще даде на читателя възможност да проникне по-дълбоко в традиционната японска душевност.

ХАГАКУРЕ

ОТ ЦУНЕТОМО ЯМАМОТО

葉
隱

Предговор от записалия мъдрите думи

Тези единайсет тома – от първия до последния – трябваше да бъдат изгорени след време. Аз положих на лист това, което авторът разказваше – за собствения си опит; за размислите си; за обществото; за доброто и лошото в самураите; за съвременната обстановка; за поведението и обичаите, и т.н.

Тези записки могат да събудят много неприятно чувство. Най-добре отново да напомня, че авторът постоянно и строго ме напътстваше да изгоря всички ръкописи.

За първи път ние двамата посрещнахме пети март в годината Хоей (1710 г.).

*Колко далеч от бурния свят
са тези планински вишневи дървета!*

Цунетомо Ямамото

*Под бял облак
току-що прекосих река.*

Цурамото Таширо

(Горните редове са поеми в стил хайку, съчинени от автора и водилия записките, когато са се срещнали за първи път.)

Встъпление на автора

ТИХ НОЩН РАЗГОВОР

Като служител на рода Набешима ти трябва да се посветиш на изучаване на собствената си страна¹.

В наши дни обаче необходимостта от това учение е встрани от вниманието на самураите.

Основното в изучаването на един род е да се проследи назад във времето неговата история – до деня на основаването му. Следвайки този подход, трябва да отдадем дължимата почит на основателите, допринесли за настоящия разцвет на рода ни: на добронамерения и смел ум на Гочо²; на усилията, постоянството и вярата на Ризо³. Защото тъкмо в резултат на тяхната жизненост се появиха (бяха родени) Таканобу⁴ и Нипо Набешима⁵. Благодарение на тяхната мощ и престиж нашият род е процъфтяващ и стабилен и няма равен на себе си в наши дни.

Самураите от този род напълно са забравили, че трябва постоянно да бранят постигнатото, да са верни на рода си. Вместо това те ценят Буда, който принадлежи на други места. Що се отнася до мен,

аз съм много недоволен от този факт, защото нито Конфуций, нито Буда, Кузунаки⁶ или Шинген⁷ някога са служили на нашия род. Не е необходимо да се казва, че ученията им неизбежно водят до упадък на нравите и обичаите, характерни за собствената ни традиция.

Както по време на цивилните дрехи (в мирните години), така и по време на шлемовете и броните (през войната) е достатъчно – и за висшестоящите, и за нисшите чинове – просто да се обърнат с почит към нашите основатели и техния произход, за да се поучат повече от примера им. Така ние (сегашните самураи на рода) ще сме способни да управляваме всичко без грешки.

Хората почитат определени идоли и техните изначални образи по свой характерен начин⁸ – затова и ние, след като служим на рода Набешима, не трябва да търсим други видове познание (различно от това за нашия род), възникнали на чужди места.

След като веднъж си усвоил практиките, обичаите и навиците на своя собствен род, в свободното си време можеш – за собствено развлечение – да изучаваш и други учения. Но, когато дойде време за сериозно разсъждение, трябва да знаеш, че не съществува проблем, който не би могъл да бъде решен с помощта именно на това познание (за собствения ни род).

Тези, които пренебрегват изучаването на собствения си край, не биха могли да намерят и една

дума, за да отговорят на въпроси, задавани от членове на други родове, като например: „Каква е историята на рода Набешима?“ или „Как е създаден вашият род?“, или „Известни сте като най-добрите стрелци (воини самураи) в Япония; но какви са подробностите за вашата доблестна военна служба?“.

Дългът на всеки член, служител на този дом, се свежда единствено до точното изпълнение на конкретната му служебна отговорност. Повечето от членовете обаче правят точно обратното – като че ли намират удоволствие в обсъждането на други теми и не харесват службата си. Следователно поставят колата пред коня и по този начин много грешат.

Добър пример за служба са Нипо и Кацушиге, първият господар. По тяхно време (когато те управляваха) всеки човек се посвещаваеше на това да изпълнява своя собствен дълг. От своя висок пост те са търсили практични и полезни цели, а от долу самураите са били доволни да служат на рода. По този начин мислите на господарите и тези на самураите са били свързани; поради това силата, мощта на нашия дом се е трупала и нараствала постоянно.

Усилията, мъките и упорният тежък труд от страна на Нипо трудно могат да се опишат. Той оставя кървава диря и често пъти се е готвел за хакири⁹. Но благодарение на някакъв чуден късмет накрая успя да изправи на крака стопанството си.

По същия начин Кацушиге (станал първи господар по-късно) се сблъска със случай, при който беше твърде близо до харакири; но в крайна сметка успя да се справи и стана първи господар. Той лично се зае да ръководи дейността, свързана с лъка и стрелата; управлението на самураите в дома; управлението на родния край; и разположението на стратегическите точки (крепостите). Той организира дори и редуващи се дежурства на самураите. Той твърдо вярваше в Буда и боговете. След като се оттегли в заслужена почивка, седна сред купчинни листове и до края на живота си съчини една книга. Казваше: „Ако мислех между другото за стопанството, което изгради Нипо, това би било доста безотговорно от моя страна. Трябваше да се погрижа то да процъфтява и да бъде такова и за следващите поколения“.

„Сега, когато времето е мирно и спокойно, нашето общество е на път да потъне в лукс; то не е подготвено за пътищата на лъка и стрелата; то се възгордя. Заедно с това се увеличават и заблудите: както висшестоящите, така и тези долу губят увереността си, стават колебливи, а това злепоставя рода – както отвътре, така и пред чуждите хора. Тези различни заблуди ще подкопаят и сринат дома ни“.

„Ветераните самураи измряха. Младите гледат само всекидневните си нужди. Затова, ако аз бих могъл да създам нещо написано, може би то би ги научило на традициите и духа на този род. Разбира

се, тази книга трябва да се пази в тайна. Но аз (тоест авторът на „Хагакуре“) бях чувал от по-старите да говорят за друга една книга. Според слуховете това е книга за тактиката, наречена „Качикучи“ („Ключът към победата“), която се предава устно на тези, които ръководят рода“.

Говори се също така, че две други книги – „Шичокакучишо“ и „Сенкозан’ики“¹⁰, преписвани и предавани от ръка на ръка, са създадени от господаря Нипо.

Кацушиге коментира също така и следните въпроси: традициите и обичаите на дома и състоянието на отношенията с Шогуната (централното правителство). Освен това той подробно изрежда правилата за управлението на дома. За това са се полагали безкрайни грижи! Именно на това се дължи фактът, че днес домът на рода е толкова укрепнал и всичко изглежда в пълен порядък.

Същевременно обаче, а това може да прозвучи и доста непочтително, сегашният господар (четвъртият господар Йошишиге) трябва да си спомня по-често за упорития труд и страданията на основателя на рода Наошиге и на първия господар Кацушиге, и най-малкото да препрочита по-често писмените текстове, които е наследил, за да започне да управлява по-решително и с по-здрава ръка.

Тъй като той е бил ограждан с ласкателства и почитан като млад господар (наследник) и не се е срещал с трудности и препятствия, а и няма достатъчно знания за своя род, той е склонен да върши

това, което му хрумне, като пренебрегва задълженията си (като господар). Поради това през последните няколко години бяха извършени доста много ненужни промени. Устоите на рода отслабнаха. Като извличаха полза от това положение, лукави и умни хора с пресметливи мозъци, но без опит, прокараха много идеи, така че да се харесат на господаря, идеи, които само на пръв поглед са значителни, а всъщност защитават нечии лични интереси и единствено водят към объркване и хаос. Ето няколко примера в това отношение: спорове и конфликти между трите клона на фамилията; установяването на нови служби, близо по ранг до тази на главния управител¹¹; назначаване на служба на хора от други родове; промени в организацията на запасните самураи; смяна на резиденциите; назначения на по-възрастни хора на служби, равняващи се по ранг на службите, заемани от роднини на семейството на господаря; разрушаването на вилата Койокен, построена от господаря Кацушиге; промяна в наказателния закон; промени в статута на светилищата и храмовете; строеж на нова вила; постоянни промени в отрядите на леко въоръжените войници; промени в подредбата и разположението на екипировката и оръжията; разрушаването на западната вила и др.

Всяко от тези неща е неуспех – пряк резултат от опитите на господаря да осъществи промени, предлагани от други хора. Но благодарение на солидното наследство, завещано ни от основателите, за-

сега сериозни проблеми не са разтърсвали стабилността (на нашия род).

Ако единствено висшестоящите и нисшите чинове (самураи) останеха верни на наставленията на господарите Наошиге и Кацушиге, родът би бил здрав, процъфтяващ в мир и управляван така, че всеки от рода би живял в доволство, независимо от текущите проблеми.

В рода не е имало глупав, нито зъл господар. И всеки е смятан за един от най-добрите властелини в Япония. Това е благословена с щастие фамилия благодарение вярата на всеки един от господарите.

Никога самурай не е напускал тази земя; нито външни хора са били приемани (или назначавани на служба). Дори ако те (самураите) изгърпяваха ронин¹², позволяваше им се да останат на територията на рода. Освен това синове и внуци на самураи, на които е било наредено да си направят характери, са получавали също така разрешение да останат да живеят на тази земя.

Ако по някакъв чудотворен късмет принадлежиш към този род, в който добротата и верността са много дълбоки вкоренени, знай, че всеки – да не говорим за фермери и търговци – се чувства високоотговорен към рода. Един дълг, който дори не може да се опише с думи.

Предвид това бъди пълен с решимост да служиш вярно и себеотвержено, за да си достоен за (привилегиите) да бъдеш член на този род. И ако господарят те покровителства, докажи, че си поле-

зен, като отхвърлиш настрана всякакви лични интереси. Дори ако ти е заповядано да изтърпиш ронин или да си направиш харакири, приеми това като служебен дълг и бъди убеден, че неизбежно ще умреш и ще се преродиш отново от недрата на планините или от земята само за да можеш да работиш в полза на рода. Това е първото и основно изискване към самураите на Набешима и е наша ядка, същина.

Като монах (бонза), какъвто съм сега, не би ми се полагало да твърдя, че никога преди не съм се стремил към Нирвана¹³. Но това, което е дълбоко гравирани в черния ми дробе, е, че ще се раждам отново в рода Набешима и че всеки път, когато се прераждам, отново ще му служа вярно.

Самураят от рода Набешима няма нужда от вдъхновението на извисения дух или от наличието на особен талант – достатъчно е да е изпълнен с амбицията да подкрепяш целия род и да понесеш, ако се наложи, цялото бреме сам.

Може ли една личност да бъде по-долу от друга личност? Ти не можеш да изпълняваш с необходимото майсторство (службата си), ако не си горд. Твоето умение няма да даде плод, ако не живееш с убеждението, че лично ти ще осигуриш сигурността на дома.

Разбира се, точно както водата в един чайник, и твоята решимост може да поохладнее. Но има начини да я държиш винаги гореща. Просто спазвай следните обети:

1. Никога да не загърбваш практикуването на Бушидо.

2. Винаги бъди посветен на службата на своя господар.

3. Почитай родителите си.

4. Сдържай увлечението си към незначителните, странични неща с цел да се посветиш напълно на служба на другите.

Това са ключовете към успеха. Повтаряй тези обети, докато се молиш на боговете и на Буда.

И тогава няма да има нужда да бягаш назад, а ще може да удвоиш силата и енергията си. Ще напредваш неотстъпно – сантиметър по сантиметър. Тези обети си повтарят дори Буда и боговете, преди да поемат към целите си.

